

**EKMEK
SU
KİTAP VE
KÜTÜPHANE**

Erol YILMAZ

İÇİNDEKİLER

İkinci Baskı İçin Ön Söz / 7

Okuma Alışkanlığı Kazanımında Ailenin Rolü

Anne ve Babalar Okumadan Asla! / 11

Televizyon Kısılcığında Çocuk ve Kitap / 15

Çocuk ve Kitap Nasıl Buluş(turul)ur? / 21

Okusun da Büyüsün Diye, Her Eve Bir Kitaplık / 24

Kitap ve Kütüphane Karşısında Medya

Medya Kitaba ve Kütüphaneye Şaşı mı Bakıyor? / 33

İnternet Kitabı Öldürebilir mi? / 36

Kitap (Okuma) ve Televizyon (İzleme) Arasında Zor Seçim! / 39

Elektronik Kitap Basılı Kitabı Dövebilir mi? / 43

Bilgin'in ve Bilgi'nin Mabetleri Olarak Kütüphaneler

Okul Kütüphaneleri Öğrenci Velilerinin Umurunda mı? / 49

Halk Üniversitesi Olarak Halk Kütüphaneleri / 54

Korsanın Panzehiri Olarak Kütüphaneler / 58

Bir Başka Açıdan Üniversite: Kaldırım mı, Kütüphane mi? / 63

Kütüphaneleri Yakın! / 69

Türk Toplumunda Kitap, Kütüphane ve Okuma Algısı

Kitap Okumak Delikanlıyı Bozar mı? / 77

Bir Ceza Türü Olarak "Kitap Okuma" / 80

Kütüphaneden Rahat Yer mi Var? / 84

Kütüphaneler Yangınlarla Hatırlanacak Kadar Önemsiz Değildir! / 89

Kitap Sevgisi / 97

Hediye Kitap Kabul Edilmez! / 100

Siz de Kütüphanenizi ve Kütüphanecinizi Seviyor musunuz? / 102

Şansa Bak, Kütüphanecinin Eviymiş! / 105

Türk Toplumunu ve Okuma Eylemi/Alışkanlığı

Okumak Ayrıcalıktır, Herkes Okuyamaz! / 111

Okumak Kim, Siz Kim? / 114

Okumaktan Nefret Edilebilir mi? / 117

Yaz Geldi, Haydi Türkiye Okumaya! / 120

Okumaya Zamanımız Var, Hem de Fazlasıyla / 123

Türk Toplumunda Bilgi ve Kitap Olgusu

Ekmek, Su, Kitap ve Kütüphane / 129

Esas Olan Bilgi mi, Bilgisayar mı? / 133

Kitapseverler ve Kitapsavarlar / 137

Et Kasaptan, Ekmek Bakkaldan, Kitap da Kitapçıdan / 140

Bilgi Toplumunu, Kütüphaneler ve Türkiye / 145

Bilgisizlik Depremine Faturası Ağırdır! / 151

Kitap da Zenginleştirir Yaşamı, Okumak da; Bilginize / 160

Kitap Türk'ün Nesi Olur? / 166

Son Söz / 172

Üçüncü Baskı İçin Ön Söz

*Büyük devletler,
kitaplar ve kütüphanelerle yükselmiştir. Bugün,
gelişmiş hiçbir ülke yoktur ki, kitaplara ve kütüphanelere karşı ilgisiz
olsun. Geri kalmış hiçbir ülke de yoktur ki,
kitap ve kütüphane konusuna, devlet ve millet tarafından
yüksek düzeyde ilgi gösterilmiş olsun.*

E. Y.

Okuma eylemi/ davranışı, okuma alışkanlığı ve her ikisini kapsayan 'okuma kültürü', bireyin ve toplumun gelişmesi noktasında hayatî önemi haiz bir üst yapı unsurudur.

Kültür kavramının çeşitli tanımlarından hareketle, denebilir ki, okuma kültürü; bir toplumun farklı sosyal kümelerine mensup bireylerin 'okuma' eylemiyle ilgili bütün davranışlarını kapsayan, bir anlamda, okuma ile ilgili yaşam biçimlerini ifade eder.

"Kimler, hangi sosyal gruplara üye olanlar daha çok okuyor", "hangi toplumsal kümelere mensup olanlar az okuyor veya hiç okumuyor", "ne zaman/ hangi vakitlerde okunuyor", "nerelerde okunuyor", "okumama sebepleri nelerdir", "başta kitap olmak üzere okuma materyalleri nasıl ve nereden sağlanıyor" vb. soruların cevapları üzerine odaklanan 'okuma kültürü', gelişmiş ülkelerde çok uzun yıllar önce-

sinde gereğince özümsemişken, ülkemiz adına bu cümleyi aynı kolaylıkla kurabilmek henüz mümkün görünmüyor.

Öte yandan, örgün eğitimin içerisinde hak ettiği yer ve değer bir türlü verilmediği için, okuma alışkanlığı düzeyleri sistematik ve planlı bir şekilde yükselmese de, her yeni günde kitapla ve okuma ile olumlu ilişkiler kurmaya başlayan kişi sayısının arttığını gözlemleyebilmekteyiz.

....

Üç yıl içinde üçüncü baskısını yapan elinizdeki kitap; okuma alışkanlığı, okuma-eğitim ve eğitim-kütüphane ilişkisi ile okuma kültürü içerisinde değerlendirilebilecek diğer konuları ele alan denemelerden oluşan ve bu başlıklar kapsamında fikir vererek, toplumda merak uyandırmayı ve daha ayrıntılı okumalar için heyecan yaratmayı amaçlamaktadır.

İlk iki baskının bu kadar kısa sürede tükenmiş olmasını ve kitabın ilk baskısıyla birlikte başlayan “Ekmek, Su, Kitap ve Kütüphane” konferanslarına gösterilen yoğun ilgiyi, belli bir düzeyde de olsa, amaca ulaşmışlık noktasında değerlendirebiliriz. Elbette, iyimser bir bakışla...

Ümit ederiz ki, köklü tarihi ve genç nüfusuyla dünyanın önemli aktörlerinden biri, bulunduğu bölgenin de en önemli aktörü olan ülkemizde de, okuma alışkanlığı düzeyinin üst seviyelere çıkarılması daha fazla gecikmeden sağlanabilsin. Ve böylelikle, devlet ve millet olarak, sürdürülebilir gelişme ve kalkınmanın motor gücü olan kültürlü ve donanımlı insan zenginliğine ulaşabilelim.

Hem bu dileğimizin gerçekleşmesi, hem de kitabın yeni okurlara ulaşması için gönülden duacıyız.

Doç. Dr. Erol Yılmaz
erolxyilmaz@yahoo.com

Etimesgut/Ankara
Mart 2017

**Okuma Alışkanlığı Kazanımında
Ailenin Rolü**

Armut dibine düşer.

Türk Atasözü

*Oğlan babadan beller yazı yazmayı,
kız anadan beller mah(al)le gezmeyi.*

Türk Atasözü

Anne ve Babalar Okumadan Asla!

“Kitap, dergi, gazete vb. bilgi ve kültür taşıyıcısı entelektüel ürünleri okuma eylemini, hiçbir baskı ve zorlama altında olmaksızın, bilerek, isteyerek ve elbette düzenli bir şekilde gerçekleştirmek” biçiminde tanımlanabilecek olan “okuma alışkanlığı”, millet olarak en büyük eksiklerimizden ve dolayısıyla ülkemizin en büyük sorunlarından biri.

Kuşkusuz bu büyük sorunun çok sayıda ve çeşitli nedenleri var. Özellikle son yıllarda millet olarak, televizyonun esiri olmamız; şimdilerde internet rüzgârına kapılmamız; eğitim sistemimizin araştırma ve bilgilenmeyi, dolayısıyla ‘bilgi’yi öne çıkararak bir yapıda olmaması gibi nedenler, okuma alışkanlığı kazanımının önündeki önemli engellerden bazıları.

Öte yandan, okuma alışkanlığını kazandırmaya yönelik çalışmalar da artarak yapılıyor ve bu soylu alışkanlığın oluşumu bağlamında çözüm yolları üzerinde duruluyor. En etkili ve kalıcı çözüm olarak da, eğitim sistemimizde oku-

mayı alışkanlık haline getirecek yapıların oluşturulmasına işaret ediliyor.

Bu noktada, dikkat edilmesi gereken *-aynı derecede öneme sahip-* bir diğer olgu ise, bireyin sosyalleşmesinde ilk atmosfer olan ailede yapılabileceklerdir. Diğer bir ifadeyle, bireyi topluma hazırlayacak ilk öğretmenlerin, yani anne ve babaların bu konuda oynayacakları “**yaşamsal rol**”.

Uzmanlar, çocukluğun ilk dönemlerinden başlayarak anne ve babaların çocuğun gelişiminde ve kişiliğinin oluşumunda birer model rolü oynadıklarını, olumlu ya da olumsuz bir çizgide oynanan rolün çocuğun yarınlığında son derece önemli olduğunu belirtmektedir.

Aile içi iletişim ile sevgi ve saygı düzeylerinin yüksek olması, model alma olayını kesinleştirirken; bu düzeyler düşük olduğunda ise, hangi konuda olursa olsun anne ve babaların daha az model alındığı görülmektedir.

Yaşamın ilk yıllarında öncelikle anne-baba ve varsa kardeş, anneanne, babaanne gibi akrabaların bulunduğu çekirdek grup içerisinde sosyalleşen çocuk, bu grup içerisinde bile özellikle anne ve babasını model alarak büyümekte ve bu modellere odaklanarak davranış kalıplarını oluşturmaktadır.

Bu durum, okuma eyleminin değerinin anlaşılması, benimsenmesi ve alışkanlık durumuna dönüştürülmesi konusunda da geçerlidir. Bu şekilde olduğu içindir ki, **okuma alışkanlığına sahip bireylerin yetiştirilmesinde ve giderek, okuyan toplumun inşasında “ilk mektep” olan aile ve ilk öğretmenler olan anne ve babaların rolleri** üzerinde özellikle ve yoğun bir şekilde durmak gerekmektedir.

Kız çocuklarının anne, erkek çocukların ise, baba tarafından yapılan davranışları taklit ettikleri ve başlangıçta bilinçsizce yaptıkları pek çok davranışı, süreç içinde öğrendikleri ve daha sonra birçoğunu yaşamları boyunca tercih

ederek sürdürdükleri düşünüldüğünde; okuma alışkanlığının öğrenilmesinde ve bilinçli bir şekilde sürdürülmesinde de anne ve babaların model rolünün ne denli önemli olduğu açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

Bunun için yapılacak uygulamalar aslında çok açıktır. Anne babalar bunları çocuklarının görebilecekleri şekilde yaptıkları ve bir kısmına çocuklarını da dâhil ettikleri oranda rollerini başarıyla oynamış olacaktırlar.

Yapılabilecekler konusunda, aşağıda görüldüğü gibi, bir yol haritası çizmek mümkündür:

- Eve her gün en az bir günlük gazete almak, bunu çocukların görebilecekleri bir alanda bulundurmak ve okumak. Çocukların ilgisini çekebilecek haber ve yazılar çerçevesinde, onları da okuma eylemine dâhil ederek ilgilerini çekmek.
- Haftalık, on beş günlük veya aylık bir veya birkaç dergiyi satın almak suretiyle aynı durumu dergiler bağlamında da gerçekleştirmek.
- Evde küçük de olsa bir kitaplık kurmak.
- Çocuk için varsa kendi odasında, yoksa evin uygun bir bölümünde küçük bir kitaplık oluşturmak.
- Bu kitaplıkların oluşumu bağlamında, belli aralıklarla kitapçıları birlikte gezerek kitaplar almak.
- Konu uzmanlarından destek alarak, içerik (konu, resimleme vs.) ve kullanılan malzeme açısından çocuğun yaşına uygun kitap ve dergileri tercih etmek.
- Çocukla birlikte kitap fuarlarına gitmek, orada yazarlarla küçük söyleşiler yapmak, çocuğun adına kitaplar imzalatmak ve çocuğun da yazarlarla iletişim kurmasına zemin hazırlamak.
- Yaşanılan semtin, ilçenin ve ilin halk kütüphanesine

ziyaretler yapmak, kütüphaneye üye olmak ve çocuğun da üye olmasını sağlamak.

- Zaman zaman çocukla birlikte kütüphaneye giderek, orada bir süre vakit geçirmek ve hem anne-baba olarak kendiniz, hem de çocuk için kitap ödünç almak.
- Evde çocuğun da katılımını sağlayarak okuma saatleri düzenlemek. Eğer çocuk okumaya başlamışsa, onu da okumaya teşvik etmek ve onu can kulağıyla dinlemek.
- Belli bir yaşa gelene kadar, yatarken mutlaka çocuğa kitap okumak.
- Çocuğu, okuduğu kitaplar hakkında konuşmaya ve yazmaya teşvik etmek, onu dikkatli bir şekilde dinlemek ve yazdıklarını sabırla okumak.

Bireylerin demokratik yaşam kültürünü içselleştirdiği, başkalarının yaşam hakkına saygı duyduğu, ülke kalkınması için elini taşın altına sokma bilincine sahip olduğu, mal ve can emniyetinin sağlandığı bir toplumsal yapının temelinde **sağlıklı bireylerin** olduğu göz ardı edilmemelidir.

Bu bireylerin, *belli bir eğitim ve kültür düzeyine eriştikten sonra, okuma, araştırma ve öğrenmeyi yaşam boyu sürdürme bilincine sahip kişiler* olduğuna dikkat edilmeli; bu konuda ilk sorumluluğun anne ve babalara ait olduğu unutulmamalı; anne ve babalar da, bu doğrultudaki yaşamsal rollerinin bilincine varmalı ve gereğini yapmalıdırlar.

Okulda okuduklarıyla yetinenler, yalnız mürebbiyeleriyle konuşabilen çocuklara benzerler.

François Marie Arouet VOLTAIRE

(Fransız yazar, tarihçi ve düşünür, 1694-1778)

Televizyon Kıskaçında Çocuk ve Kitap

İçinde bulunduğumuz yüzyıl farklı alan uzmanları tarafından tanımlanırken, en çok öne çıkan isimlerden biri *bilgi çağı*, diğeri ise, *iletişim çağı*dır.

Geride kalan yüzyılın son dönemlerinden başlayarak, ülkemiz genelinde hâlâ, *bilgi toplumundan*, *bilgisayar toplumunun* anlaşılması garabeti başka bir yazıya bırakılarak; bu yazıda bilim, kültür ve sanat ürünlerini saniyeler içinde denizasyonu iletecek şekilde gelişen ve biçim değiştiren “iletişim” konusu ele alınacaktır.

Günümüzde bilgi ve iletişim teknolojilerindeki çok büyük gelişmeler, her tür yazılı, görsel ve işitsel bilgi nesnesinin, bugüne kadar olmadığı ölçüde hızlı bir şekilde dünyanın bir ucundan diğeri ucuna iletilmesine imkân vermektedir.

Bu durum, çağı tanımlayabilecek diğeri tüm konu, kavram ya da gelişmeyi saf dışı bırakmakta ve iletişim araç ve yöntemlerini rakipsiz bir liderliğe yükseltmektedir.

Öyle ki, bugün, bilgisayardan internete, cep telefonundan televizyona kadar çok farklı biçim ve işleve sahip iletişim araç ve ortamlarının, hemen tüm dünya toplumlarının gün-

lük uygulamalarının merkezine oturduğu açık bir biçimde görülebilmektedir.

Ülkelerarası ve ülke içi bölgesel farklılıklar (varsıllıklar ve yoksulluklar vs.) çerçevesinde, bu araçların biri diğerinden daha fazla tercih edilebilmekte ve dolayısıyla diğer(ler)ine göre daha yüksek oranda toplumsal etki düzeyi söz konusu olabilmektedir.

Duruma Türkiye ölçeğinde bakılacak olursa, yukarıda belirtildiği üzere, ekonomik düzeye bağlı varsıllık-yoksulluk aritmetiğinde, özellikle, bilgisayar sahibi olma ve internet erişimiyle “dünyaya açılma” varsıllığının halen ülkenin çok önemli bir kesimine ulaşamadığı net bir şekilde görülebilmektedir. Cep telefonu sahipliği de, kısmen, aynı bağlamda değerlendirilebilir.

Buna karşılık, ülkemizde, kitle iletişim aracı olarak televizyonun tartışmasız bir egemenliğinin olduğu açık bir gerçekliktir.

Diğer bir ifadeyle, televizyon, inkâr edilemez biçimde, Türkiye toplumunun nabzını rakipsiz şekilde ele geçirmiş durumda. Öyle ki, bu egemenliği, dünyanın her yerine sanyelerle ve üstelik görüntülü olarak eriştiren internetin de, farklı ekonomik düzeylere hitap ederek bu imkânı veren cep telefonlarının da sarsabilmesi mümkün görünmüyor.

En azından içinde bulunduğumuz dönem için bu böyle. Ne zaman diğer iletişim araçları lehine bu durumun değişeceği ise, görülebilir şekilde yakın planda değil.

Toplumun en düşük ekonomik varsıllık düzeyine sahip kesimlerinde bile, bir defa alınıp hemen hiç masrafsız çok uzun yıllar kullanılabilir olması ve hemen her sosyolojik kümeye yönelik programlar içermesi nedeniyle, bugün bu coğrafyada girmediği ev yok gibi televizyonun.

Hatta bugün bu teklifsiz misafirliğin birçok evde birden

fazla cihazla yapıldığı duyulmakta ve görülmektedir. Sadece evlerde mi? Ne yazık ki, hayır... Evlerin yanı sıra her türden, her sektörden, her büyüklükten işyerinde televizyonların uzun zamandır süregelen bir istilâsı söz konusu.

Yıllar önce bir teknoloji dergisinde yenilikler ve televizyon bağlamında bir röportaj okuduğumu hatırlıyorum. Kendisiyle görüşme yapılan televizyon üreticisi firmanın yetkilisi, “artık her evde bir televizyon var, bu durum satışlarınızı ve gelişmenizi, genelde de televizyon üreticilerini nasıl etkiler?” şeklindeki soruya verdiği cevabın bir yerinde, “bazı evlerde ikinci televizyonlar alınmaya ve kullanılmaya başlandı. Yakın gelecekte bu alışkanlık daha da artacak ve pazarımızın önemlice bir kısmını ikinci hatta üçüncü televizyonları satın alanlar oluşturacak” ifadesini kullanıyordu.

O cevabı okur okumaz, çok deneyimli bir merhum siyasetçimizin meşhur ifadesiyle, “hadi ordan, hadi ordan” dediğimi hatırlıyorum. Oysa bugün gelinen noktayı ve söylenenin aynıyla çıktığını üzülererek görüyorum.

Televizyonun Türk toplumu üzerindeki bu inkâr edilemez egemenliği, televizyon izleme oranları bağlamında, uluslararası arenada yıllardır ilk üç sırayı başka ülke toplumlarına bırakmayışımızla da tescillenmiş durumda.

Hâl böyleyken, okuma alışkanlığı düzeyinin gelişmiş ülkelere kıyasla son derece düşük olduğu ülkemizde, bu eksikliğin temel nedenlerinden birinin, çok uzun sürelerle televizyon izlenmesi olduğu kendiliğinden ortaya çıkarak, adeta kendisini ele veriyor.

Basit bir 24 saat hesaplaması bile, bu kadar yoğun televizyon seyredenlerin doğal olarak kitap okuyamayacaklarını; isteseler ve böyle bir eğilimleri olsa dahi, televizyon izleme kaynaklı zamansızlık nedeniyle kitap, dergi, gazete vs. okuyamayacaklarını açıkça ortaya koyacaktır.

Tabii bu durumdan en çok etkilenen ve zarar görenler ise, pek çok konuda olduğu gibi, burada da çocuklar olmaktadır. Korunmasızlıklarının acı bir sonucu olarak...

Bu ülkede çok uzun zamandır, gerek anne, anneanne, babaanne gibi birinci derece akrabaların yanında, gerekse bakıcılar eliyle büyütülen çocuklar, aslında, bir “postmodern anne” olan televizyon tarafından yetiştirilmekte; daha ileriki yaşlarda ise, Prof. Dr. Kemal Sayar’ın müthiş ifadesiyle¹, büyükler yorgun argın eve gelene kadar, *-saatlerce-* televizyon tarafından emzirilmektedir.

Bu durumu, uygulamada pek çok şekilde görmek ve saha tabanlı çeşitli bilimsel araştırmalarla gözler önüne sermek pekâlâ mümkün. Ancak, şu örnek herhalde vahâmeti, istatistiksel yüzde tablolarıyla ortaya koymayı gereksiz kılacaktır.

Televizyon kanallarından birinde, ilköğretim dört veya beşinci sınıf öğrencilerine yönelik bir bilgi yarışmasına rastlamıştım yakın zamanlarda.

Benim rastladığım ana denk gelen soru, “Shakespeare (Şekspir) kimdir?” idi ve seçenekler içerisinde, “İngiliz şair tiyatro oyunları yazarı”nın yanı sıra, “Brezilyalı futbolcu”, “İspanyol ressam” gibi cevaplar da bulunuyordu.

Sunucunun, cevapları almadan önce sorduğu, “Hiç duydunuz mu bu ismi?” şeklindeki sorusuna karşılık verilen “duydum”, “duymadım” cevapları havada uçuşurken, çocuklardan biri, heyecanla, “Evet, duydum, Komiser Şekspir vardı.” şeklinde bir cevap veriverdi.

Dikkat edilirse, ilköğretim dört ya da beşinci sınıfta öğrenim gören bir çocuk, dünyaca ünlü İngiliz şair ve yazarın ismini, eserleri, kendisiyle ya da eserleriyle ilgili küçük ölçek-

¹ Sayar, Kemal. (2009). “*Bir rubum var, bak!*”, *Her Şeyin Bir Anlamı Var*, İstanbul: Timaş, ss. 103-104.

li bir araştırma veya bir edebiyat ortamı aracılığıyla değil, hiç ilgisi olmayan bir sinema filminin televizyonlardan sağanak şeklinde yağın tanıtım parçaları aracılığıyla duymuştu. Daha doğru bir ifadeyle, yanlış bir şekilde bilgilenmişti.

Gerçekten de o dönemde, mezkûr filmin televizyon kanallarında tanıtımı o kadar yoğun bir sıklıkta yapılmıştı ki, uzun sürelerle televizyon izleyen bir kişinin bundan kendisini kurtarması ve bu ismi duymamış olması tek kelimeyle imkânsızdı. Nitekim örneğimizdeki çocuk da, can yakıcı bir durum olarak, *Shakespeare* ismini bu vesileyle duymuştu.

Burada önemli ve dikkatleri çekmesi gereken boyut, öğrencilerin *Shakespeare* ismini ya hiç duymamış olmaları ya da *Komisier Şekspir* şeklinde bir film kahramanı üzerinden ve televizyon aracılığıyla duymuş olmaları.

Başka bir ifadeyle, herhangi bir kitabı veya hakkında bilgi veren biyografik bir yayın aracılığıyla, yani okurken, araştırırken, yazarken; kısacası gerçek Shakespeare hakkında bilgi kullanırken ve yeni bilgi üretirken değil, tamamen sahte bir hayal kahramanı, bir film kahramanı vesilesiyle, *televizyon tutsaklığı* periyodunda duymuş olmalarınıdır.

Buraya kadar dile getirilenler çerçevesinde, önemle ve özetle belirtmek gerekirse; televizyon, temel işlevlerinden olan “bilgilendirme” ve “haber verme” açısından faydalı bir kitle iletişim aracıyken; bu işlevlerini geri planda ve etkisiz bırakacak şekilde “eğlendirme” işlevini öne çıkarmakta ve bu yönüyle de toplumu etkisi ve kontrolü altına (*esareti* dememek için) almaktadır.

Bu durumdan en çok etkilenen grup ise neredeyse tamamen savunmasız durumdaki çocuklardır.

Sunulan bazı program içeriklerinin ruhlarına ve beyinlerine verdiği tarifsiz zararın yanı sıra; televizyonun, çocuk ile kitap (ve okuma alışkanlığı) arasına ördüğü kalın duva-

rın, “geleceğimizin teminatı” dediğimiz çocukların kitap, okuma ve “bilgi”nin ışığında geleceğe donanımlı bir şekilde hazırlanmaları önünde çok büyük bir engel olduğu ne zaman görülecek acaba?